

Abdellah Taïa
Une mélancolie arabe
Points 2008, 128 s.

Romány marockého spisovatele Abdellaha Taïi připomínají palimpsest – jeden každý i všechny dohromady skládají mozaiku, v níž jednotlivé kousky představují mimo jiné Maroko, Paříž, já, oni, tělo, psaní, islám. Autor, který jako jeden z prvních arabských spisovatelů veřejně přiznal homosexualitu, v nich čerpá z vlastního života, jehož různé útržky tematicky spojuje v uzavřené příběhy. Kniha *Une mélancolie arabe* (Arabská melancholie) vznikla jako pokus prozkoumat západní koncept melancholie prožitý v arabském těle. Autobiografické vyprávění začíná obrazem kolektivního násilného dospívajícího chlapce, jemuž se podaří uniknout díky muezzinovu volání k modlitbě. Aby se Abdellah vyrovnal s nálepkou zženštilého muže, již bude od té chvíle oceňován, běží. Běží vstříc svému snu stát se filmovým režisérem. Běží, aby dokázal čelit násilí vlastní země, aby odvrátil pohled plný studu, který na něj svět upírá. A padá. Román strukturuje čtyři pády symbolizující přiblížení se smrti, fyzické, emoční i duchovní. Po každém pádu se vypravěč více či méně úspěšně znovu staví na nohy a přibližuje se porozumění sobě samému, svým melancholiím, neurózám, obsesím. Taïova vyprávění se vždy ovíjejí okolo těla, tělo a jeho touha svobodně se projevovaly jsou všudypřítomné, což je vzhledem k politickému a náboženskému kontextu mimořádně odvážné. Skrze tělo a emoce vede cesta k nalezení vlastní identity a k překonání vnitřních zmatků. Skrze tělo a jeho vnímání se nahlíží současná arabská melancholie pramenící z postupného rozkladu muslimské společnosti, která podobně jako autor padá, aby znovu vstala.

Míla Janišová

Olga Tokarczuková
Knihy Jakubovy
Přeložil Petr Vidlák
Host 2017, 853 s.

Ačkoli Man Bookerovu cenu získala letos Olga Tokarczuková za knihu *Běguni*, větší diskusi v domácím prostředí vzbudily téměř devítisetstránkové *Knihy Jakubovy* (Księgi Jakubowe, 2014), a to především v návaznosti na spisovatelčiny výroky v médiích. Kritická i čtenářská obec obě knihy hodnotila vysoko – důkazem je, že obě získaly polskou literární cenu Nike, ta druhá i čtenářské ocenění. Oba romány spojuje také formální stavba – fragmentární způsob vyprávění, skládající hlavní příběh z drobných úlomků, obrazů a črt. Příčinou diskuse o *Knihách Jakubových* se nestal ani tak samotný osud židovského mystika Jakuba Franka, samozvaného mesiáše a konvertity ke křesťanství, jako spíše vedlejší efekt románu – pokus o novou interpretaci polských dějin 16. a 17. století. V kanonickém pojetí Henryka Sienkiewicze vidíme v té době mnohonárodnostní a mnohonáboženskou Rzeczpospolitou prizmatem hrdinství polské šlechty čelící cizím nájedníkům. Tokarczuková volí pohled nemajetných a opomíjených – ať už nevolníků, žen, nebo náboženských menšin. Ohlas vzbudil především její výrok v televizi o polské kolonizaci a jejich důsledcích právě pro zmíněnou skupinu. Kniha je obdivuhodná svou ambicí resuscitovat „velký historický román“ ve 21. století a zároveň poukázat na jeho limity v postmoderní době. Dekonstrukce velkých dějin a narací, mnohohlasnost a větvení totiž vedou k destrukci románové kostry, a tak se čtenář leckdy ztrácí v labyrintu postav, jmen a identit. V tom je síla i slabina eposu Tokarczukové.

Lucie Zakopalová

Ljudmila Ulická
Kazus Kukockogo
Eksmo-Press 2001, 446 s.

Prózy Ljudmily Ulické už dávno krouží kolem jedněch a těchž témat – vyrůstají z potřeby uchovat minulost a nedopustit, aby byla zapomenuta, přičemž všichni její hrdinové jsou spojeni zvláštním, ne nutně pokrevním druhem příbuzenství, zatímco tradiční rodina se v jejich textech často nenávratně hroutí. Ulická druhý román, *Kazus Kukockogo* (Případ Kukockij), za nějž autorka získala prestižní cenu Ruský Booker, se z charakteristiky těchto textů nevyvíká. Naopak, jako by byl laboratorní jeho budoucího psaní, jako by v něm zároveň účtovala se svou dosavadní zkušeností – nejen tou literární, ale i se svým původním přírodovědným vzděláním. V románu, který se odehrává mezi počátkem a osmdesátými lety 20. století, Ulická sleduje v mnohém typický případ sovětského lékaře, gynekologa Pavla Alexejeviče Kukockého a jeho početné rodiny, jež se pod vahou dějinných okolností postupně rozpadá. Předválečné stalinské represe či poválečné antisemitské kampaně tvoří neodmyslitelné pozadí životů všech postav knihy, a ačkoli se těch hlavních nedotknou přímo, vyhrcojí jejich pojetí vnitřní svobody a možnosti vlastní volby ve vnějším nesvobodném světě. To je konečně také základní otázka Kukockého profesního života, v němž tento inteligent horuje za reformu zdravotnictví a oficiální povolení potratů. Případ Kukockij nevypráví jen o rozpadu rodinného mikrosvětka, ale také o postupném zániku světa děděné kulturní paměti, světa ruské inteligence, který vždy tvořil obranný val proti svévolné moci a despotismu.

Alena Machoninová

Jeff VanderMeer
Anihilace
Přeložil Petr Kotrle
Argo 2015, 180 s.

Román *Anihilace* (Annihilation, 2014) amerického spisovatele Jeffa VanderMeera je úvodním dílem trilogie *Jižní Zóna* (2014, česky 2015–2017). Autor v něm opustil underground subžánru new weird a prosadil se v mainstreamu. Je to trochu paradox, protože krátký, ale hutný text vyvolává víc otázek, než poskytuje odpovědi, a rozhodně není čtenářsky vstřícný. Syžet výpravy do neznáma je oblíbený už od cestopisných románů Julesa Vernea, ale *Anihilace* v sobě spojuje dědictví cyberpunku a new weardu: je to próza nabitá významy, která atakuje hranice naší představivosti a lze s ní vstupovat do dialogu. Díky své mnohotvárnosti jako by organicky reagovala na příjemce a nabízela mu témata, která s ním v dané chvíli rezonují... Do prostoru neznámého původu, nazývaného „Oblast X“, se vydává expedice vědkyň. U bioložky, specializující se na výzkum izolovaných biotopů, se ovšem profesionální zájem střetává s potřebou zjistit, s čím byl konfrontován její muž, který se jako jediný z tohoto místa vrátil. Pomalý sestup do neznáma koresponduje s formou deníkových zápisů k pobytu v tajemné zóně. Pod nánosy úsečně formulovaných zjištění pak čteme záznamy soukromé partnerské krize hlavní hrdinky. A zatímco ze světa Oblasti X občas probleskne cosi důvěrně známého, v bezpečí vzpomínek na vlastní domov bioložka postupně nachází prvky znepokojivé cizosti. Bariérou, na níž se v *Anihilaci* stále naráží, je nespolehlivost empirie, kdy sebezpečnější analýzy jevů nelze dosáhnout poznání a ti, co jsou nám nejbližší, bývají tou největší záhadou.

Jarmila Křenková

Enrique Vila-Matas
Bartleby a spol.
Přeložila Lada Hazaiová
Garamond 2006, 186 s.

Psaním recenzí a glos k fiktivním knihám se svého času proslavil Jorge Luis Borges. Z takového psaní o psaní se v průběhu minulého století stala nejprve literární móda, posléze klišé a nakonec až otravná úlitba zavedeným estetickým pořádkům. Vynikajícím dokladem schopnosti oživit opotřebované postupy budíž útlá knížka *Bartleby a spol.* (Bartleby y compañía, 2000) španělského prozaika Enriqua Vily-Matase. Pojednává o spisovatelích, kteří psát z různých důvodů přestali, případně ani nezačali. Je knihou o odmítnutí knih, o literatuře negace. A odpovídá tomu i forma: 86 poznámek pod čarou k fiktivnímu textu, který ovšem nikdy (ani fiktivně) napsán nebyl. Autorem je – jak jinak – zkrachovalý spisovatel, který svou neschopnost tvořit paradoxně překonává psaním o literárním mlčení a odmlčení, jež se tu ukazuje nikoliv jako výjimka, ale jako houževnatý a pravidelný průvodce tvůrčí geniality. Ve stručných glosách defilují nejružnější odrůdy odmítnutí psát či snad pouze zámků k nepsání: od pyšného tvůrce, který literaturu překonal (Rimbaud), se přes vypravěče, jenž po úmrtí svého strýce neměl odkud čerpat příběhy (Rulfo), dostáváme až k těm, kteří se s literaturou pouze jednorázově protuli (Salinger). Vila-Matasův *Bartleby a spol.* je kniha, jež snese několikrát čtení, je zábavná a hluboká, hravá a promyšlená. Vypravuje o spleťtém vztahu velkých tvůrců k vlastnímu umění a ukazuje, že literatura je nesamozřejmá, skupina jejích tvůrců nesourodá a její zdroje i důsaznost nejisté.

Vít Kazmar

Oksana Zabužko
Muzeum opuštěných tajemství
Přeložila Rita Kindlerová
Kniha Zlín 2013, 746 s.

V roce 2009, na půli cesty mezi dvěma ukrajinskými revolucemi 21. století, vyšel román, od kterého si mnozí slibovali velký příběh, na nějž ukrajinská literatura už dlouho čeká. Díky předchozí knize Polní výzkum ukrajinského sexu (1996, česky 2001) měla Oksana Zabužko pověst autorky, která se nebojí otevřeně psát o vztazích, včetně těch intimních. V *Muzeu opuštěných tajemství* (Muzej pokynutých sekretiv, 2009) se ale místo toho pustila do znovuobjevování minulosti. Televizní reportérka Daryna, silná, samostatná a úspěšná žena, natáčí dokumentární film o pratečtém svém partnera, která bojovala v řadách Ukrajinské povstalecké armády proti sovětským okupantům. Minulost se prostřednictvím stop, náznaků a podivuhodně živých snů hrdinky prolétá se současností stále těsněji, až s ní takřka splyne v postavě „dědičného kágébáka“, zaměstnance archivu ukrajinské bezpečnostní služby. Celou knihou prostupují tragické dějinné události, zachycené v paměti lidí i míst, jako je kyjevské popraviště desítek tisíc Židů nebo masový hrob obětí hladomoru v roce 1933. Své místo tu mají poválečné deportace z Haliče i studentské protesty v Kyjevě v roce 1990. Autorka tyto momenty postupně odkrývá jako tajemství z názvu knihy odkazujícího k ukrajinské dětské hře, která spočívá v zahrabávání a nalézání drobných pokladů. Román je nejenom svěbytným uměleckým dílem, ale také důležitým pokusem o literární ztvárnění ukrajinské historie 20. století, kterou bychom jako Středoevropané měli znát a chápat.

Miroslav Tomek

